

Syttynyt Kipinä, mittelöivä Kisa, ja laineileva Kuohu

Poliittisuus kajaanilaisessa urheilussa 1914–1939

Oulun Yliopisto

Historiatieteet

Historian kandidaatintutkielma

15.5.2019

Timi Kärki

Sisällys

Johdanto	3
1. Kajaani ja sen urheilupiiri ennen vuoden 1918 tapahtumia	8
1.1 Kajaanin taloudellinen ja poliittinen tilanne ennen sisällissotaa	8
1.2 Seurojen synty	9
1.3 Seurojen yhteiselämä ennen vuoden 1918 tapahtumia	10
2. Sisällissodan vaikutukset ja eriytymisen aika	13
2.1 Sisällissota ja sen välittömät vaikutukset Kajaanissa	13
2.2 Poliittinen tilanne 1920-luvulla ja kannanotot	15
2.3 Kisan ja Pohjois-Savon ja Kainuun Piirin radikalisoituminen	19
2.4 Kipinän ja porvariston taival 1920-luvulla	22
3. Lapuan liike ja urheiluelämän muutos	24
3.1 Työväenurheilun ahdinko	25
3.2 Kipinä ja SVUL	27
3.3 Maltillisemmän suhtautumisen tuulet	29
3.4 Seurojen historiikkien tulkinta poliittisuudesta	30
Loppulause	31
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	34

Johdanto

Urheilu ja politiikka ovat lähes aina eläneet tiiviissä suhteessa toisiinsa. Varsinkin 1900-luvun alussa syntynyt nykyinen urheilukulttuurimme on vahvan poliittisen vaikutuksen alla kasvanut hedelmä. Monille tuttu lause: “urheilu ja politiikka pitää erottaa toisistaan”, on tällä hetkellä ja saman trendin jatkuessa täysi mahdottomuus. Nykyisin vahvin poliittinen vaikuttaja näkyy olevan raha. Esimerkkinä tästä on jalkapallon MM-kisat Venäjällä vuonna 2018, tulevat MM-kisat Qatarissa sekä olympialaiset Kiinassa. Suurten urheiluspektaakkeleiden avulla maat saavat positiivista näkyvyyttä, ja negatiiviset asiat jäävät ainakin hetkeksi unholaan. Urheilumaailmassa siis raha on politiikkaa ja politiikka on rahaa. Ennen urheilussa politiikka oli monimuotoisempaa. Aiheen valintaan liittyy myös kotiseururakkaus, sekä mielenkiinto urheiluun ja sen ympärillä olevaan politiikkaan. Tutkimukseni voi mahdollistaa tuoreen näkökulman urheilun historian ja sen poliittisuuden tutkimiseen, sillä en ole itse elänyt urheilun kaksijakoisuuden aikaa. Puoluepolitiikka ei siis ole ollut vaikuttajana minulle urheilun seuraamisessa tai harrastamisessa.

Tutkimukseni sijoittuu monelle eri tutkimuskentälle. Tutkin urheilun poliittisuutta ja politiikkaa urheilussa. Urheilua tutkitaan usein osana kulttuurihistorian tutkimuskenttää. Urheilua ja urheiluseuroja tutkitaan usein myös sosiologiassa. Ihmisten päätöksiin ja käyttäytymiseen vaikuttaa ympärillä oleva ihmismassa ja sen luomat käyttäytymismallit. Liikuntapedagogiikan ja liikuntasosiologian professori Kalevi Heinilä tiivistää sosialisaaion seuraavanlaisesti:

Jäsenyys jossakin vertaisryhmässä on nuorille ja nuorten kehitykselle tärkeää. Toisten nuorten hyväksytyksi tuleminen edellyttää mukautumista ryhmän käyttäytymisnormeihin oli sitten kysymys pukeutumisesta, käyttäytymisestä, kielenkäytöstä tai harrastuksista. Vertaisryhmässä nuoret ovat toisten mukaan ohjautuvia ottaen herkästi käyttäytymismallinsa ryhmältään.¹

Tarkastelen tutkimuksessani vuosien 1914–1939 välillä kolmea kajaanilaista urheiluseuraa: Kajaanin Kipinä, Kajaanin Kisa ja Kajaanin Kuuhu. Seurat ovat syntyneet eri lähtökohdista ja niillä on ollut täysin erilaiset poliittiset taustansa.

¹ Heinilä 2010, 33.

Tutkittavien seurojen ja Kainuun Urheilupiirin toiminta oli vuonna 1914 jo vakiintunut ja tällä aikarajauksella voin myös tutkia sisällissotaa edeltäviä vuosia. Aikarajaukseni päättyy vuoteen 1939, jolloin talvisota alkoi, ja urheiluelämä hiljeni lähes olemattomiin. Vaikka seuroja on kolme, koen Kajaanin Kuohun olevan Kisan manttelinperijä kajaanilaisen ja kainuulaisen työväenurheilun edustajana.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten politiikka näkyi tutkittavissa urheiluseuroissa sekä niiden sidosryhmissä, eli urheilupiireissä sekä kansallisissa urheiluliitoissa. Pysin myös selvittämään toimivatko urheiluseurat sidosryhmiensä mukaan, vai oliko seurojen toiminta valtakunnallisesta linjasta poikkeavaa. Seurojen sidosryhmät ovat vaikuttaneet niiden päätöksentekoon ja poliittisiin kannanottoihin. Tarkastelen siis seuroja osana omaa urheilupiiriä ja miten kulloiseen piiriin kuulumisen vaikutti, tai minkälainen seuran asema oli piirissä ja sen toiminnassa.

Tutkimusaiheita kajaanilaisessa urheilussa riittää myös tämän tutkimuksen jälkeen. Jätin tutkimuksessani ulkopuolelle kolme merkittävää urheiluseuraa, joiden toiminta vakiintui vasta 1920– ja 1930–luvun aikana. Nämä ovat Kajaanin Ärjy, Kainuun Hiihtoseura, ja Kajaanin Palloilijat. Seurojen jättämisen tutkimuksen ulkopuolelle perustelen siten, että ne erikoistuivat tiettyihin lajeihin, toisin kuin Kipinä, Kisa ja Kuohu, jotka toimivat yleisseuroina. Valitettavasti myös kajaanilainen naisurheilu jää tutkimukseni ulkopuolelle, vaikka sen avulla olisi voinut tulla erilaisia näkökulmia. Olisi ollut mielenkiintoista perehtyä tarkemmin myös naisten urheiluseura Kajaanin Elon toimintaan, sillä se on Kajaanin vanhin yhtäjaksoisesti toiminut urheiluseura. Perustelen rajaustani myös siten, että Elo kuului SVUL Kainuun Piiriin yhtä aikaa kuin Kipinä, ja tämä aiheuttaa päällekkäisyyden tutkittavissa seuroissa.

Merkittävin ero työläisurheilussa ja porvarillisessa urheilussa varsinkin ensimmäisinä vuosina oli kilpailun arvon painotus. Suomessa työväenurheilijat kilpailivat eurooppalaisia tovereitaan ahkerammin ja kilpailu nähtiin niin sanottuna pakollisena pahana. Porvarillisessa urheilussa korostui juurikin palkintojen arvostaminen ja tavoittelemine.² Koska kilpaileminen oli iskostunut

² Syrjäläinen 2008, 24.

suomalaiseen urheilukulttuuriin hyvin vahvasti, olisi sen mittava rajoittaminen vieraannuttanut osan urheilijoista pois työväenliikkeestä.

Käytän tutkimuksessani laajasti tutkimuskirjallisuutta. Niin sanottua urheilun valtakulttuuria ei ole tutkittu läheskään yhtä paljoa kuin valtakulttuuria vastustavaa työläisurheilua. Valtakulttuuri tarkoittaa tutkimuksessani Suomen Valtakunnan Urheiluliittoa eli SVUL:a. On merkittävää, että Kainuun urheilun historiasta on tehty kaksiosainen yleisteos: LAURI KIVINIEMEN *Kainuun liikunnan ja urheilun historia*, on auttanut minua hahmottamaan suuria linjoja kainuulaisessa ja kajaanilaisessa liikunnassa. Paikallisen kontekstin hahmottamisessa käytän PANU PULMAN ja OIVA TURPEISEN yleisteosta Kajaanin historiasta *Pikkukaupungin unelmia: Kajaani 1906-1976*. Kajaanin työväestön historiaa ymmärtääkseni käytän hyödykseni REIJO HEIKKISEN ja MATTI LACKMANIN teosta *Korpikansan kintereillä - Kainuun työväenliikkeen historia*.

Merkittävin teos, jossa tutkitaan työväenurheilua, on SEPPO HENTILÄN kaksiosainen *Suomen Työläisurheilun historia*. Käytän LAURI KESKISEN teosta *Seura tekee kaltaisekseen - Poliittinen sosialisaatio varsinaissuomalaisessa työväenurheilussa vuosisadan vaihteesta 1920-luvulle* metodisena työkaluna, sekä voin vertailla tutkimuksen tulosta omaani. Keskisen teos pureutuu nimensä mukaisesti poliittiseen sosialisaatioon.³ Lisäksi työväenurheilua on tutkinut ANTTI SYRJÄLÄINEN, joka tutkii niin sanottujen loikkareiden toimintaa urheiluliittojen välillä väitöskirjassaan *Miksi siksi loikkariksi?: Huippu-urheilijoiden loikkaukset TUL:sta SVUL:oon 1919-1939*. 1900-luvun alkupuolella valtakulttuurissa oli myös omat sivujuonteensa. Suojeluskuntaurheilu oli merkittävä osa SVUL:n toimintaa, jota ERKKI VASARA on tutkinut laajassa väitöskirjassaan "Valkoisen Suomen urheilevat soturit: suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918-1939."

Lisäksi hyödynnän kolmea Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjassa julkaistua artikkelia aiheeni kontekstionnissa. JUKKA-PEKKA LEISTON tekemä Pro-gradu *Pelintekijät: Suomen Palloliiton ja Työväenurheiluliiton suhteet*

³ Tutkimus käsittelee urheiluseurojen yhteydessä ilmennyttä oppimista ja opettajien asenteita. Tutkimuksessa poliittinen sosialisaatio tarkoittaa poliittisen sisällön omaksumista kulttuuri- ja yksilötasolla.

vuosina 1919-1955, avartaa aiempaa ja myös nykyistä katsetta urheilun menneisyyteen, ja urheilukulttuurin tutkimuksen hieman virheellistä näkökulmaa bipolaarisesta lähtökohdasta, jossa korostuu vain SVUL:n ja TUL:n välit. Tutkimus huomioi Suomen Palloliiton erityisen aseman bipolaarisen urheilukentän politiikassa. On kenties hieman ironista, että myös itse ajauduin tälle näkökulmalle, jossa tutkin selkeää poliittista linjaa ajavia seuroja ja liittoja.⁴

Tämän tutkimuksen pääsiällisenä lähdeaineistona ovat tutkittavien seurojen, ja niiden sidosryhmien arkistot, joita on tallessa vaihtelevasti. Kajaanin Kipinän arkisto on todella mittava ja säilynyt erinomaisessa kunnossa, poikkeuksena vuodet 1919 ja 1920, jolloin seuran toiminta oli vähäistä. Myös (SVUL) Kajaanin Urheilupiirin arkisto on todella kattava, lukuun ottamatta vuosia 1919 ja 1920 jolloin piiri ei toiminut. Laaja lähdeaineistoon tutustuminen auttaa minua hahmottamaan suuria kokonaisuuksia seuroista, piireistä ja liitoista, ja tämän avulla tunnistan poikkeukset niiden toiminnassa.

Kajaanin Kisan omia arkistoja ei ole säilynyt lainkaan. Myös myöhemmin Kisan manttelinperijänä jatkaneen Kajaanin Kuohun arkistomateriaali 1930-luvulla on melko pieni. Kajaanin Kuohun historiikissa vuodelta 1949 kerrotaan, että seuran arkistot tuhoutuivat Kajaanin Osuuspankin leipomon tulipalossa. Onnekseni TUL:n Pohjois-Savon ja Kainuun piirin⁵ arkistot ovat säilyneet melko hyvin ja kattavana. Koska työväenseurojen arkistomateriaali on huomattavan paljon kapeampaa kuin porvarillisilla seuroilla, käytän hyödykseni *Työväen Urheilija*-aikakauslehteä ja sen mainintoja Kajaanista ja piiristä yleisesti. Kisan ja Kuohun alkuvuosien toiminnasta löytyy vuonna 1949 tehty historiikki, jonka teossa on apuna ollut käytössä asiakirjoja ja henkilöitä, joiden informaatiota ei enää ole käytössä. Historiikin on kirjoittanut äitini isän setä Veikko Forsberg, sekä Kuohun puheenjohtajana ainakin vuosina 1947–1949 toiminut äitini isoisä Sulho Forsberg, mutta en koe, että se vaikuttaa tutkimuksen objektiivisuuteen. Kohtasin tämän vasta urheiluseuran asiakirjoihin perehtyessä. Olen perehtynyt myös kummankin urheiluliiton vuosikertomuksiin ja liittokokousten pöytäkirjoihin ja etsinyt joko tärkeitä yleisiä linjoja määrittäviä päätöksiä tai Kajaanin paikallista linjaa koskevia päätöksiä.

⁴ Alkuperäinen aikomukseni oli ottaa tutkimukseeni mukaan seura Kajaanin Palloilijat, mutta tutkimukseni laajuus olisi paisunut liikaa.

⁵ Myöhemmin TUL:n Pohjois-Savon ja Kainuun piirin nimi vaihtui Kuopion Piiriksi.

Arkistomateriaalia tutkittaessa on käytettävä lähdekritiikkiä, ja pohdittava miksi ja millä tavalla tietyt asiat on asiakirjoissa esitetty, ja mitä asiakirjoista mahdollisesti puuttuu. Tutkijan kannattaa suhtautua kriittisesti seurojen jäsenmäärien tulkintaan, sillä jäsenluettelot eivät aina ole olleet ajan tasalla. Lisäksi jäsenluku voi vaikuttaa korkeammalta mitä se on itse asiassa ollut, sillä jäsenmaksuista huolehtiminen on ollut ajoittain kussakin seurassa suurpiirteistä. Lisäksi on hyvin mahdollista, että seurat ovat antaneet vääriä tietoja jäsenmääristä vaikuttaakseen suuremmilta. Samalla jäsenmääriä myös ilmoitettiin oikeata lukua pienemmäksi, jotta seura ei joutuisi maksamaan liittoveroja niin paljon.⁶ Esimerkiksi suojeluskuntaurheilussa oli varsin yleistä, että hiihtokilpailuihin osallistuneiden määrää liioiteltiin propagandaa varten.⁷

⁶ Puutteellinen asiakirjojen ilmoittaminen oli varsinkin köyhille maalaisseuroille yleistä kummassakin urheiluliitossa. SVUL Kainuun Urheilupiirin toimintakertomus vuodelta 1935. Dd:1. Kajaanin Kaupunginarkisto (KKA).

⁷ Vasara 1997,19.

1. Kajaani ja sen urheilupiiri ennen vuoden 1918 tapahtumia

Sisällissodan jälkeiset vaikutukset muuttivat suomalaista urheilukulttuuria vuosikymmeniksi. Vaikka Kajaanissa näkyivät poliittiset ristiriidat jo ennen sisällissotaa, oli kaupungin urheiluelämä verrattain sopuisaa. Osasyynä tähän oli se, että viimeisinä vuosina ennen sotaa, järjestö- ja seuratyö oli hyvin varovaista, sillä viranomaisvalvonta oli hyvin tiukkaa.⁸ Lisäksi vuosina 1917-1919 oli käynnissä yleinen elintarvikepula, joka näkyi Kainuussa korttitalouden ja pettuleivän muodoissa. Tämä vähensi urheiluseurojen toimintaa ja täten ristiriitoja ei voinut syntyä.⁹

1.1 Kajaanin taloudellinen ja poliittinen tilanne ennen sisällissotaa

Kajaani oli 1900-luvun alussa pieni kaupunki, joka alkoi kasvamaan teollisuuden vaikutuksesta. Vuonna 1910 kaupungin väkiluku oli vain 2652 henkilöä ja se kasvoi tasaisella tahdilla vuoteen 1939, jolloin väkiluku oli 7877 henkilöä.¹⁰ Merkittävin yksittäinen vaikuttaja teollistumisessa oli vuonna 1907 perustettu Kajaanin Puutavara oy.¹¹ Teollistuminen otti uusia harppauksia, kun junarata Kuopiosta Kajaaniin valmistui vuonna 1904. Junaradan mukana teollisuus synnytti kaupunkiin vahvan työläisväestön 1910-luvulla. Vuonna 1915 lähes puolet kaupungin asukkaista kuului työväestöön.¹² Teollistumisen myötä kaupunkiin ja sen asukkaille tuli suuria rakennushankkeita, kuten Seminaarin koulukompleksi vuosina 1901-1904, Muurmannin radan rakentaminen Venäjälle vuonna 1915, Ämmänkosken voimalaitos vuonna 1917 (Kajaanin Puutavara Oy taustalla) sekä Tihisenniemen teollisuusalueen eri teollisuusprojektit vuodesta 1901 alkaen.¹³ Samaan aikaan tervakauppa alkoi merkittävästi vähentyä.¹⁴

Kajaanin työväenyhdistys syntyi alkujaan wrightiläisenä liikkeenä vuonna 1895, kuten suurin osa varhaisista työväenyhdistyksistä Suomessa. Yhdistyksen

⁸ Heikkinen & Lackman 1987, 137.

⁹ Pulma & Turpeinen 1994, 111.

¹⁰ Väkiluku- ja väestönmuutostaulut, KSA ja TKA, SVT VI. Väestötilastoa.

¹¹ Pulma & Turpeinen 1994, 20.

¹² Kaikki työläiset eivät kuitenkaan olleet samanarvoisia, esimerkiksi paperi- ja sellutehtaan ammattimiehet olivat hierarkiassa korkeammalla, kuin saha- ja uittotyöläiset. Pulma & Turpeinen 1994, 34,35.

¹³ Tihisniemelle rakentui ensin kaksiraaminen saha vuonna 1907, sulfiittiselluloosatehdas vuonna 1910 ja paperitehdas vuonna 1919. Pulma & Turpeinen 1994, 20,21,26,27.

¹⁴Pulma & Turpeinen 1994, 47.

toimenkuva oli alkuvuosina lähes ainoastaan tapahtumien järjestämisestä. Työväenliike koostui alkuvuosina lähinnä kaupungin porvareista, kunnes vuonna 1904 Kajaanin työväenliike liittyi sosiaalidemokraattiseen puolueeseen ja viimeiset wrightiläiset lähtivät yhdistyksestä.¹⁵ Työväenliikkeen alku Kajaanissa oli erittäin aktiivinen, ja vuoden 1905 suurlakko oli suhteutettuna yksi maan suurimpia, olihan lakon yhteydessä pidetyssä kokouksessa lähes kolmannes koko kaupungin väestöstä.¹⁶ Kaksi vuotta myöhemmin yhdistys sai oman työväentalon, jossa toimivat myös kaikki yhdistyksen alaosastot. Työväenyhdistykselle urheiluseuran perustaminen tuli ajankohtaiseksi vuonna 1909. Tuolloin yhdistyksessä oli ollut urheilutoimintaa jo neljän vuoden ajan.¹⁷

Vapaapalokunta oli työväenyhdistyksen ohessa merkittävä huvitapahtumien järjestäjä. VPK:n toimintaan kuului palovartiointia ja myöhemmin varsinaisen palokunnan auttamista. VPK:n toiminta oli myös kunnan merkittävintä kulttuurista kansalaistoimintaa. Toiminnassa oli mukana ennen ensimmäistä maailmansotaa lähes 200 vapaaehtoista, mutta VPK:n toiminta hiipui vuosikymmenen vaihtuessa. VPK:n kenties merkittävin perintö oli kuitenkin sen kylkeen noussut urheiluseura Kajaanin Kipinä.¹⁸

1.2 Seurojen synty

Kajaanin Kipinä perustettiin vuonna 1911 osaksi Kajaanin Vapaapalokuntaa, mutta se sai nimensä virallisesti vasta vuonna 1914.¹⁹ Kajaanin Kipinän edeltäjänä voi pitää Kajaanin Urheiluseuraa, joka toimi vuoteen 1910 asti ja jonka raunioille Kajaanin Kipinä perustettiin. Kipinällä ei ollut alkuvuosinaan yhtä selvää poliittista linjavetoa kuin Kisalla, mutta seurajohdon taustat olivat porvarilliset. Seuran perustajia ja tulevan johtokunnan voimamiehiä olivat muun muassa pankinjohtaja Pietari Kariniemi, toimittaja H. Seppänen, raatimies E. E. Nordlund. Lisäksi mukana oli muita kaupunkiporvariston edustajia.

¹⁵ Wrightiläinen työväenliike on suomalaisen työväenliikkeen varhaisin suuntaus. Liikkeen alussa työväestöä oli hyvin vähän mukana, ja liike koostui muista kuin varsinaisista työläisistä. Heikkinen & Lackman, 43,55.

¹⁶ Kajaanin suurlakon dokumentoija oli Ilmari Calamnius (myöhemmin Kianto), joka kirjoitti lakosta erittäin dramaattiseen sävyyn. Heikkinen & Lackman, 76.

¹⁷ Heikkinen & Lackman, 135.

¹⁸ Kajaanin Kipinän nimi on helppo johtaa Vapaapalokuntaan. Pulma & Turpeinen 1994, 95,96.

¹⁹ Hieta 1961, 19.

Kajaanin Kisan virallinen toiminta työväenliikkeen välittömässä yhteydessä alkoi 12. päivä syyskuuta 1909. Kisan toiminta alkoi vilkkaana, mutta kun seuran vetäjä muutti pois paikkakunnalta, toiminta väheni vain satunnaisiksi harjoittelukerroiksi ja kilpailuiksi.²⁰ Kisan toiminta kuitenkin vilkastui seuran hankkiessa painimaton. Paini, nyrkkeily ja muut voimailulajit olivatkin yleisimpiä urheilulajeja työväenurheilijoiden parissa.²¹ Kisa järjestikin ensimmäisen kansallisen painikisansa jo vuonna 1916.²² Kisan toiminnan loppumisen jälkeen kajaanilaisen työväenurheilun edustusseuran Kajaanin Kuohun historiikista löytyvä sitaatti kuvaa kokonaisuudessaan yleisesti työväenurheiluseuroja 1900-luvun alkuvuosina: “Rajaa urheilullisen ja poliittisen työväenliikkeen välillä näistä ajoista puheenollen on siis vaikea erottaa.”²³

Hannu Itkosen ja Anna Katariina Salmikankaan artikkelissa “Liikunnan paikalliskulttuurit muutoksessa: vertailussa Kajaanin Nakertaja-Hetteenmäki ja Valtimon Sivakkavaara” mukaan historiallisessa sosiologiassa 1900-luvun kolmea ensimmäistä vuosikymmentä kutsutaan järjestökulttuurin kaudeksi, jossa urheilu ja liikunta organisoitiin tiiviisti muihin järjestöihin. Tämä ilmiö myös korosti luokkayhteiskunnan eroja Kajaanissa.²⁴

1.3 Seurojen yhteiselämä ennen vuoden 1918 tapahtumia

Vuonna 1915 perustettiin Kainuun Urheilupiiri, jonka jäsenseuroja olivat muiden lisäksi Kisa ja Kipinä. Urheilupiiri ei ollut vielä mukana valtakunnallisessa toiminnassa. Mukaan mahtui siis sekä porvarillisia seuroja, sekä työväenseuroja kuten ennen sisällissotaa oli tapana. Piirillä oli yhteisiä kilpailuja ja tapahtumia. Vuonna 1918 piirissä oli jo 14 seuraa, joissa oli yhteensä 265 jäsentä.²⁵ Sisällissodan syttyessä Kisa oli seuroista suurin, sen jäsenmäärä oli noin 70 henkilöä, kun taas Kipinän jäsenmäärä oli 51. Ensimmäisinä toimintavuosina Kisan jäsenmäärä olikin jatkuvasti suurempi kuin Kipinällä.

²⁰ Lackman ja Heikkinen mainitsevat seuran vetäjäksi Fredrik Tammisen, mutta Kuohun historiikissa vetäjäksi mainitaan Jukka Rahja. Forsberg 1949, 2.

²¹ Hentilä 1982, 269.

²² Kainuun Urheilupiirin toimintakertomus vuodelta 1916. Dd:1.(KKA).

²³ Forsberg 1949, 3.

²⁴ Itkonen & Salmikangas 2006, 134.

²⁵ Kiviniemi 1997, 63.

Piirin asiakirjojen perusteella poliittisissa asioissa ei ollut lainkaan erimielisyyksiä, vaikka onkin todennäköistä, että poliittiset keskustelut jäivät pöytäkirjojen ulkopuolelle. Keskinen kiteyttää oppimistilanteet ja poliittiset ilmaisut yksinkertaistettuna: seurat olivat puhuvia, eivät kirjoittavia.²⁶ Kajaanin ja koko Suomen poliittisen ilmapiirin kireydestä huolimatta on merkittävää, että piirin vuoden 1918 vuosikertomuksessa aiempaa tilannetta kommentoidaan sisällissodan jälkeen seuraavasti:

*Meidän urheilupiirissämme oli pitkään vallinnut hyvä yhteisymmärrys urheiluseuroissa niin työväen v. ja u. seurojen kuin puolueettomienkin seurojen välillä.*²⁷

Sitaatin ilmaisu on ystävällinen työväenliikettä kohtaan, vaikkakin omia seuroja ja joukkoja pidetään puolueettomina. Porvarillisten seurojen olisi ollut helppoa vyöryttää syy silloisen tilanteen epätietoisuudesta ja urheiluelämän uudesta organisoinnista työväenseurojen niskoille, mutta sitä ei kuitenkaan tehty. Piirin toiminta on todella ollut poikkeuksellisen sopuisaa, ja suurimmat poliittiset ristiriidat ovat pysyneet urheilun varjossa. On myös mahdollista, että politiikka pidettiin tietoisesti irrallaan urheilusta. Kaikki tutkimani asiakirjat, historiikit, sekä käyttämäni tutkimuskirjallisuus tukevat johtopäätöstä.

Ennen ja jälkeen yllä mainittua sitaattia toki kritisoidaan muun muassa "socialistijohtajien vallanhimoa", joka johti maan yleiseen sotatilaan, mutta syytä ei tässäkään tapauksessa vieritetä itse urheiluseurojen kontolle, vaan syypäinä ovat "johtavat bolsevistit, jotka tunkivat aatettaan joka saralle". Piirin toimintakertomuksessa mainitaan, että suurin osa seuroista oli mukana sotatoimissa valkoistenpuolella: "kaikki jotka eivät olleet pakotettuja jäämään punaiselle puolelle."²⁸

Kainuun Urheilupiiri liittyi SVUL:n alaiseksi piiriksi vasta vuonna 1921, ja on mahdollista, että valtakunnalliseen liittoon kuulumattomuus ja sen myötä tulevat vaikutteet vähensivät mahdollisia ristiriitoja piirin sisällä. Piirin poliittisesta neutraalisuudesta kertoo myös se, kun piiri sai vuonna 1915 kutsun osallistua tunnetun vasemmistolaista ääriajattelua edustavan seuran, Helsingin Jyryn,

²⁶ Keskinen 2011, 112.

²⁷ Kainuun Urheilupiirin toimintakertomus vuodelta 1918. Dd1. (KKA).

²⁸ Kainuun Urheilupiirin toimintakertomus vuodelta 1918. Dd1. (KKA).

murtomaajuoksukilpailuun, piiri hylkäsi kutsun liiallisen etäisyyden takia, eikä viitannut poliittiseen tilanteeseen lainkaan. Jyryllä oli tähän aikaan jo pyrkimyksiä työläisurheilijoiden omaan liittoon ja se hylkäsi massaurheilun turhana pitämänsä nationalismin takia.²⁹ Toki on mahdollista, että etäisyyteen viittaaminen oli poliittisesti sopivana pidetty syy.³⁰

²⁹ Helsingin Jyry oli suunnitellut omaa urheiluliittoa jo aivan 1910-luvun alusta saakka. 8.1.1913 Työmies-lehdessä julkaistiin Jyryn kirjelmä, jossa kerrottiin tyytymättömyydestä SVUL:a kohtaan, ja tiedusteltiin halukkuutta omaan liittoon. Tiedusteluun vastasi 87 seuraa, joista 77 kannatti liiton perustamista. Vaikka liittohanke ei saanut vielä tuulta alleen, Jyry sai aikaiseksi perustaa Työväen Urheilulehden vuonna 1917. Hentilä 1982, 60,62.

³⁰ Kainuun Urheilupiirin Keskushallituksen ja johtokunnan pöytäkirjat 7.5.1915. Cab:1. (KKA).

2. Sisällissodan vaikutukset ja eriytymisen aika

Kajaanissa suojeluskunnat olivat jo ennen sisällissotaa yhteydessä porvarillisiin urheiluseuroihin. Kajaani myös toimi lähtöetappina Saksaan matkustaville jääkäreille. Piirissä merkittävä urheiluvaikuttaja E. E. Nordlund oli yksi yhteyshenkilöistä, joka joko majoitti tai ohjasi tulevat jääkärit muihin majoituspaikkoihin.³¹ Kainuun Urheilupiirin toimintakertomuksessa 1917 kerrotaan piirin varapuheenjohtajana ja rahastonhoitajana toimineen Nordlundin vangitsemisesta “venäläisen sortovallan toimesta”.³² Kajaanin Urheilupiirissä loppuvuonna 1917 sihteerinä toiminut Urho Kekkonen oli myös pyrkimässä Saksaan jääkärikoulutukseen, muttei päässyt, koska uusia tulokkaita ei enää otettu.³³ Lisäksi Kipinässä ja Kainuun Piirissä toiminut Pietari F. Kariniemi oli mukana salaisen esikunnan valmistelussa ennen sisällissotaa. Kultaseppä A. F. Juntunen, joka oli Kipinän toiminnassa mukana, toimi puolestaan suojeluskunnan johdossa.³⁴ Kariniemen edustaman salaisen esikunnan tavoite oli kuitenkin sovitteleva eikä sotaisa. Kainuusta Saksan matkalle lähti lopulta kokonaisuudessaan vain 27 miestä. Kainuun piirissä siis oli merkittäviä poliittisia vaikuttajia valkoisella puolella.³⁵

2.1 Sisällissota ja sen välittömät vaikutukset Kajaanissa

Kuten muissakin teollisuuskaupungeissa, Kajaanissa toimi punakaarti ennen sisällissotaa. Punakaarti oli tosin erityisen huonosti varustettu, eikä kaartin koulutus ollut kummoista. Sodan alkaessa Kajaanin punakaartin vahvuus oli noin 300 henkeä ja huonokuntoisia aseita oli vain noin kolmasosalle. Tieto ja käsky kaartien liikekannallepanosta tuli Kajaaniin 26.1., ja joukkojen oli tarkoitus aloittaa toimintansa tammikuun 27. ja 28. välisenä yönä.³⁶ Siitä huolimatta Kajaanin Kisan puheenjohtaja oli 28. päivä Kainuun Piirin johtokunnan

³¹ Pulma & Turpeinen 1994, 141.

³² Kainuun Urheilupiirin toimintakertomus vuodelta 1917. Dd:1. (KKA).

³³ Kekkonen toimi jo 14-vuotiaana seuran johtokunnassa vuonna 1914, seuraavana vuonna hän toimi tilintarkastajana. Kekkonen toimi lisäksi myöhemmin seuran varapuheenjohtajana vuosina 1918-1920, sekä SVUL Kainuun Piirin edustajana SVUL liittokokouksissa vuonna 1927. Hieta 1961, 21–27.

³⁴ Kariniemi kuitenkin erotettiin suojeluskunnan hallituksesta vuoden 1918 lopussa, koska hän edusti maltillisempaa keskustalaista porvariaatetta. Pulma & Turpeinen 1994, 175.

³⁵ Pulma & Turpeinen 1994, 150.

³⁶ Heikkinen & Lackman 1986, 161,162,170.

kokouksessa.³⁷ Ilmeisesti kokouspäivän iltana punakaartien toiminta ei ollut vielä alkanut, sillä Kajaanin keskustassa olevassa kahvilassa illalla pidetyssä kokouksessa ei ole mainintoja levottomuudesta. Joko Kajaanin Kisan edustajalla K. Siltasella ei ollut henkilökohtaista mielenkiintoa vallankumoukseen tai osallistuminen piirin kokoukseen oli varotoimenpide tulevaisuuden oikeudenkäyntiä varten.

Sisällissota oli Kajaanissa muihin teollisuuskaupunkeihin verrattuna erittäin rauhallinen. Kajaanissa ei ammuttu sisällissodan taisteluissa yhtään laukausta, eikä Kajaanissa siis kuollut yhtään sotilasta taisteluissa, joskin muutamia henkilöitä mestattiin sodan jälkeen tai he kuolivat vankeudessa.³⁸ Kipinän jäseniä oli taistelemassa muun muassa Kuopiossa, missä heitä myös kaatui.³⁹ Suojeluskuntien joukot vangitsivat työväenliikkeen johtajat jo 7. päivänä helmikuuta jonka jälkeen punaiset joukot luovuttivat aseensa.⁴⁰ Maaliskuun alussa koko Kainuu oli jo valkoisten joukkojen hallussa. Lopulta koko Kainuussa teloitettiin yhdeksän punavankia ja lähetettiin Kuopion piirivankilaan 24 ”merkittävää” vankia, joista noin kolmasosa vapautui tai pääsi pian ehdonalaiseen.⁴¹ Kajaanin työväenliike nousikin nopeasti toimimaan uudelleen jo saman vuoden joulukuun 22 päivänä. Vandalisoitu työväentalo oli jälleen toiminnassa kesäkuussa 1919.⁴²

Sisällissodan jälkeen SVUL teki periaatepäätöksen, että kaikki punakaarteihin osallistuneet seurat erotettiin, jos seuroissa oli mukana puolet tai enemmän punakaarteihin osallistuneita sotilaita.⁴³ Koska Kainuun Piiri ei ollut vielä osa SVUL:a, piirin suhtautuminen erottamispolitiikkaan oli lievempää, ja kenties piiri koki jopa sympatiaa työläisseuroja kohtaan. Piirin toimintakertomuksessa vuodelta 1918 kerrotaan, ettei piirissä ollut seuroja, jotka olisivat olleet mukana punakaarteissa, joten ketään ei tarvitse erottaa.⁴⁴ Sanavalinta *tarvitse* onkin

³⁷ Kainuun Urheilupiirin Keskushallituksen ja johtokunnan pöytäkirjat 27.1.1918. Cab:1.(KKA).

³⁸ Suomen Sotasurmat 1914–1922. Vuosina 1914–22 sotaoloissa surmansa saaneiden nimitiedosto.

³⁹ Kainuun Urheilupiirin toimintakertomus 1918. Dd:1. (KKA).

⁴⁰ Heikkinen & Lackman 1986, 170,172.

⁴¹ Myös muitakin pidätettiin tilapäisesti, mutta heitä kohtaan ei ollut tarpeeksi pitäviä syytöksiä. Heikkinen & Lackman 1986, 180.

⁴² Heikkinen & Lackman 1986, 179,180,186,187.

⁴³ SVUL sisällä oli myös paljon eriäviä mielipiteitä erottamisen tarpeellisuudesta, mutta lopulta periaatepäätös erottamisista tehtiin 24.11.1918. Hentilä 1982, 68.

⁴⁴ Kainuun Urheilupiirin toimintakertomus 1918. Dd:1. (KKA).

tärkeä. Piiri totesi työväenyhdistyksen lakaneen kokonaan toimimasta, ja toivoi ettei sen toiminta alkaisi uudestaan, jotta Suomi olisi yhtenäinen. Eli ilmassa oli hieman ristiriitaista suhtautumista, sillä yhteistyön kehuttiin olleen toimivaa, mutta samalla toivottiin, ettei toiminta alkaisi uudestaan. Hentilän tutkimuksessa tulee ilmi, että esimerkiksi Kuopiossa ja Etelä-Suomessa lähes kaikki urheiluseurat olivat täydellisesti mukana punakaartien toiminnassa.⁴⁵

2.2 Poliittinen tilanne 1920-luvulla ja kannanotot

Poliittisesti vasemmistoon kuuluvien puolueiden kannatus nousi 1920-luvulla Kajaanissa erittäin korkeaksi, kuten taulukosta 1 ilmenee. Jo vuonna 1924 vasemmistopuolueet olivat lähellä saada puolet eduskuntavaalien äänistä. Seuraavissa vaaleissa vuosina 1927 ja 1929 vasemmistopuolueet olivat jo saavuttanut vankan enemmistön. Varsinkin kommunistien kannatus nousi erittäin merkittäväksi. Kajaani oli 1920-luvulla poikkeuksellisen punainen, ja kommunistien kannatus oli samaa tasoa kuin punaisena tunnetussa Kemissä.⁴⁶ Myös kunnallisvaaleissa vasemmistopuolueiden kannatus oli voimakkaampaa kuin muualla maassa keskimäärin.⁴⁷ Poliittinen kärjistyminen näkyi myös Kajaanin urheiluelämässä, varsinkin vasemmiston piirissä.

Taulukko 1. Eduskuntavaalit Kajaanissa 1919–39 (kannatusprosentit).⁴⁸

Vuosi	KOK	IKL	Ed	ML	SDP	Komm.	Muut	Ään.-%
1919	23,7	-	26,4	6,6	43,1	-	0,2	70,4
1922	21,3	-	23,9	7,4	11,5	35,9	-	72,9
1924	25	-	21	9,9	16,5	27,6	-	73,5
1927	20,3	-	18,8	8,9	13,5	38,5	-	60,6
1929	16,8	-	18,8	9,6	11,6	43,1	0,1	61,4
1930	33,8	-	18,4	11,8	33,9	0,7	1,4	78
1933	37,1	-	15,4	9,4	36,5	-	1,6	73,9
1936	16,8	15,6	18	8,5	40,7	-	0,4	74,1
1939	19,3	15,8	13,1	10,9	41,1	-	0,7	71,2

⁴⁵ Hentilä 1982, 66.

⁴⁶ Pulma & Turpeinen 1994, 190.

⁴⁷ Heikkinen & Lackman 1986, 172.

⁴⁸ SVT XXIX, Vaalitulastot.

Pian sisällissodan jälkeen Pohjois-Savon piiristä lähetettiin kirje 15.2.1919 TUL:n liittotoimikunnalle piirin perustamisesta. Piirin perustamisessa oli mukana savolaisten seurojen ohella myös Kajaanin Kisa, joka toivoi Kainuun piirin yhdistämistä Pohjois-Savon piiriin.⁴⁹ Piirin toiminnassa 1920-luvulla toistuva trendi oli se, ettei valistustyöhön ollut varaa niin paljoa kuin haluttiin. Tämä ilmiö oli itse asiassa koko maanlaajuinen liitosta huolimatta, ja usein seurat eivät kokeneet henkistä kasvatustyötä yhtä tärkeäksi kuin liittojohdot.⁵⁰ Vaikka valistustyön vähäisyyttä valiteltiin, valistustyö oli työväenurheilijoilla SVUL Kainuun Piiriin verrattuna vilkasta. Esimerkiksi TUL:n järjestämässä seitsemässä puhetapahtumassa oli vuonna 1921 Kajaanissa yhteensä yli 900 kuulijaa.⁵¹

Myös Kainuun urheilupiiri muodosti virallisen yhteyden kansalliseen urheiluliittoon. Urheilupiiri liittyi SVUL:n toimintaan mukaan vasta vuonna 1921, sillä urheilupiirillä ei ollut lainkaan toimintaa vuonna 1920.⁵² Tämä selittää sen, miksi urheilupiiriltä ei löydy vuosien 1919 ja 1920 toimintakertomuksia. Myös Kipinän asiakirjat ovat näiltä vuosilta puutteelliset. Porvarillinen urheilutoiminta keskittyi vuosikymmenen vaihteessa suurimmilta osin suojeluskuntien järjestämään toimintaan ja oletettavasti se laski seurojen toiminnan aktiivisuutta.⁵³

TUL:n Pohjois-Savon ja Kainuun piirissä tehtiin 1920-luvun alkuvuosina merkittäviä poliittisia kannanottoja. Piirikokouksessa 18.2.1923 esiteltiin vuosikertomus, joka on poliittisuudessaan merkittävä poikkeus kaikkiin asiakirjoihin, joita tässä tutkielmassa on käytetty. Toimintakertomuksessa ensin valitetaan useammasta urheilijasta, jotka ovat olleet osallisena muun muassa porvarillisten ”raittius ym. seurain kilpailuissa”⁵⁴. Kaikki paitsi yksi saivat ”liittotoimikunnan kannan”, eli heidät erotettiin seuroista. Poikkeuksena ollut henkilö ei todistetusti tehnyt tekoaan tahallisesti.⁵⁵

⁴⁹ Mistään asiakirjoista ei löydy kuitenkaan väitteitä Kainuussa toimineesta piiristä. Kirje Kuopion TUL piirin perustamisesta 15.2.1919. TUL:n Kuopion Piirin lähteneet kirjeet 1934. Da1. Suomen Urheiluarkisto (SUA).

⁵⁰ Keskinen 2011, 56.

⁵¹ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus 10.10.1920-14.5.1921. Ddd2.(SUA).

⁵² Kiviniemi on käyttänyt tutkimuksessaan Kainuun Sanomien artikkeleita hyväkseen, joista ilmenee piirin ja Kipinän toimeettomuus. Kiviniemi 1997, 63.

⁵³ Kiviniemi 1997, 63.

⁵⁴ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

⁵⁵ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

Kolme merkittävintä kohtaa toimintakertomuksessa oli useamman sivun pituiset kannanotot koskien työväen urheilulehden levittämistä, valistustyötä sekä raittiuskysymystä. Lehden tärkeyttä kuvattiin seuraavanlaisesti: "Yhtä tärkeä kuin jokapäiväinen leipä...Ilman sanomalehteä on nykyajan ihminen kuin elävältä haudattu."⁵⁶ Lehden tärkeyttä perusteltiin varsinkin maaseudun ihmisille siten, että siellä heillä ei ollut mahdollisuutta kuulla kiertäviä puhujia tai keskustella muiden aatteen edustajien kanssa. Sanomalehden valistavaa tarkoitusperää painotettiin, ja myös sitä, että urheilija ei voi olla kunnollinen, jos hän ei ole perillä yhteiskunnallisista tapahtumista. Pelkkä lehden lukeminen ei ollut tarpeeksi, sillä sen ja naisten urheilulehden levittäminen oli välttämätöntä, ja käytännössä levittäminen määrättiin pakolliseksi.⁵⁷ Kajaanin Kisan puheenjohtaja Edvard Heikkinen ja T. Halonen saivatkin vuoden 1920 Työväen Urheilulehdessä julkaistussa piirin kertomuksessa erityistä kiitosta lehden levittämistyöstä.⁵⁸

Kokouksessa etenkin valistuskysymys herätti vahvoja tunteita. Valistustyön kuvailtiin vapauttavan työväestön vuosisatoja kestäneestä orjuudesta. Toimintakertomus kertoo kuinka:

Imperialististen hallitusten poliittiset lakeijat ja koko porvarillinen ryhmäkunta, ovat kaikkina aikoina tehneet voitavansa estääkseen työväestön: "liiaksi" sivistymästä, lukuunottamatta sitä sivistystä mikä sille on tullut välttämättömäksi uudenaikaisena tehdasorjana.⁵⁹

Valistustyöstä kertova osio on yhteensä neljä sivua pitkä kannanotto senhetkiseen yhteiskunnan tilaan. Kirjoittajan näkökulma vallitsevaan yhteiskuntaluokkaan on erittäin kriittinen, ja ajattelusta uhkuu vallankumouksellinen hurmos. Kirjoittaja näkee, että työväestöllä on suurempi voima "kapitalistisiin imperialisteihin" verrattuna, ja jos valistustyö tehtäisiin kunnolla, työväestö suoriutuisi yhteiskunnallisesta taistelusta voittajana. Kuten taitavat retoorikot, toistaa kirjoittaja aiemmin mainittuja kohtia ja perustelee siten

⁵⁶ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

⁵⁷ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

⁵⁸ Työväen Urheilulehti 1.10.1920

⁵⁹ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

valistamista ja vallankumouksellista ajatteluaan. Valistuskysymys ajautuu myös kohti eugenistista ajattelua lauseella: “urheilijat ovat ruumiillisen kuntoisuutensa puolesta valiojoukko työväestöllä.”⁶⁰ Piiritoimikunta hyväksyi mainitut aatteet ja niiden tavoittelemiseen vaadittavat työt. Töitä ei kirjattu pöytäkirjaan, ja onkin mahdollista, että ne olivat arkaluonteisia tai vallankumouksellisia.⁶¹

Kolmas asia, joka sai piirikokouksessa merkittävää huomiota, oli raittiuskysymys. Piiritoimikunta oli tyytyväinen kieltolakiin, vaikkakin toimikunta väitti, että porvaristo ja osa työväestöstä kiertäisi sitä. Piiritoimikunta pyrki selvittämään keinoa, jolla väkijuoman käytön saisi työväestöstä kitkettyä, mutta sen hetkiset kurinpidolliset keinot eivät olleet toimivia. Vaikka häpeärangaistusta pohdittiin keinoksi, kokous mainitsi toimivimmaksi keinoiksi valistamisen ja epäselväksi jäävän “henkisen tason kohottamisen”. Piirikokous määritteli raittiuskysymyksen yhdeksi tärkeimmäksi asiaksi työväenliikkeessä.⁶² Raittiuskysymys ei kuitenkaan näkynyt jatkossa tärkeänä muissa asiakirjoissa.

Porvarillinen SVUL Kainuun Piiri ja sen edustama Kipinä eivät esittäneet yhtä paljoa poliittisia mielipiteitä 1920-luvulla, tai mielipiteet eivät päätyneet paperille yhtä selkeästi. Poliittiset mielipiteet ja päätökset on siis tulkittava tekstistä. Tämä tarkoittaa tuhansien sivujen selaamista ja poliittisen kontekstin ymmärtämistä asiakirjoissa. Asiakirjoista löytyy muutamia mainintoja suojeluskunnista. Piirin toimintakertomuksessa vuodelta 1922 kritisoitiin seuroja toimettomuudesta kenttien ja olosuhteiden parantamisessa. Kuten muualla maassa, suojeluskunnat olivat ryhtyneet toimeen ja tekeillä oli kymmenen urheilukenttää Kainuuseen.⁶³ Myös Kipinän johtokunnan pöytäkirjassa 20.9.1923 hyväksyttiin harjoitustilojen puutteen takia suojeluskunnan juhlatilan käyttäminen yhtenä iltana viikossa. Osasyyn seurojen toiminnan puutteeseen oli heikko rahatilanne, mitä piirissä valiteltiin 1920-luvun alussa alituisesti. Rahanpuutteesta kertoo vuoden 1922 toimintakertomuksessa muotoiltu lisävarojen pyyntö neuvontatyöhön: “S.V.U.L liitolle lähettämien ruikutus- ja

⁶⁰ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

⁶¹ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

⁶² TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin toimintakertomus ajalta 4.2.1922-18.2.1923. Ddd2. (SUA).

⁶³ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomus vuodelta 1922. Dd:1.(KKA).

rukoilukirjeiden lähettäminen neuvontatyötä varten.”⁶⁴ Aiempänä vuonna piiriä myös kuvailtiin nälkämaana, jossa on puutteita urheilujohtajista, toiminta on alkeellista sekä yleinen vanhoillinen ajatus halveksi ruumiillista kasvatusta.⁶⁵ Ruumiillisen kasvatuksen halveksiminen viittaa juurikin työväestöön, sillä työväestö pyrki ihmisen kasvattamiseen kokonaisuutena.⁶⁶

Vaikka suojeluskuntaurheilu oli kansallisesti läheisessä yhteydessä SVUL:n, Kainuussa yhteistoiminta oli yleisesti vähäistä. Itse asiassa Vasaran väitöskirjassa Kainuu näyttäytyy lähinnä vain negatiivisessa valossa. Kainuun kunnista ainoastaan Paltamossa esiintyi mainittavaa suojeluskuntaurheilua.⁶⁷ Tutkimukseni alussa oletin suojeluskuntaurheilun olevan suuremmassa roolissa, kun se todellisuudessa Kainuussa oli. Koska porvarilliset seurat ja piiri olivat valtakulttuurista ja vallanpitäjiä, ei niillä kenties ollut yhtäläistä tarvetta ottaa niin vahvaa poliittista kantaa kuten työväki otti.

2.3 Kisan ja Pohjois-Savon ja Kainuun Piirin radikalisoituminen

1920-luvulla työväenurheilu Suomessa ajautui sisäisiin ristiriitoihin. Kommunistit pyrkivät käyttämään urheilua yhtenä keinona värvätä joukkoja luokkataisteluun, mutta maltillisten sosiaalidemokraattien tavoite työväenurheilulle oli kasvattava ja kulttuurista luova rooli.⁶⁸ Merkittävimpiä vedenjakajia työväenurheilijoiden keskuudessa oli suhtautuminen kansainvälisiin urheiluorganisaatioihin. Internationaalit olivat työväestön omia kansainvälisiä urheiluorganisaatioita. Sosiaalidemokraattinen Luzernin Internationaali (SUI) oli perustettu jo vuonna 1921, ja pian sen jälkeen Neuvostoliitossa katsottiin, ettei SUI vastustanut kapitalismia tarpeeksi, joten Neuvostoliitto perusti oman Punaisen Internationaalin (PUI). TUL pyrki ensin toimimaan sovittelijana internationaalien välissä, mutta sosiaalidemokraattien pyrkimys 1920-luvun loppupuolella oli välttää yhteistyötä kommunistisen PUI:n kanssa. Sosiaalidemokraattien saadessa enemmistö vallan TUL:n liittotoimikunnassa vuonna 1928, yhteistyö

⁶⁴ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomus vuodelta 1922. Dd:1.(KKA).

⁶⁵ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomus vuodelta 1922. Dd:1.(KKA).

⁶⁶ Työväen Urheilulehden ensimmäisessä numerossa jo mainittiin tämä kyseinen tavoite kehittää työläistä kokonaisuudessaan. Hentilä 1982, 63.

⁶⁷ Vasara 1997, 102,103,105.

⁶⁸ Hentilä 1982, 159.

kommunisteihin katkaistiin ja TUL suuntasi katseensa sosiaalidemokraattiseen Luzernin Internationaaliin.⁶⁹

Kajaanissa kommunistien vahva kannatus heijastui urheiluun 1920-luvun lopussa. Kajaanin Kisan toiminta oli 1920-luvulla vilkasta, ja se sai Työvään Urheilulehdessä kehuja lehden levittäjistään, painijoista, painikilpailuiden järjestämisestä sekä vuoden 1928 talviurheilupäivästä. Tapahtuman hiihtokilpailuun osallistui lehden mukaan peräti ”puolen neljättäsataa kilpailijaa”, mikä oli noin seitsemän prosenttia koko kaupungin väkiluvusta. Jos esimerkiksi Helsingissä olisi ollut sama osallistumisprosentti, olisi osanottajien määrä ollut 14 000 hiihtäjää.⁷⁰

Samoihin aikoihin Pohjois-Savon ja Kainuun Piirin vuosikokouksessa oli esillä omat sisäiset ristiriidat. Edellistä johtokuntaa haukuttiin veltoksi, ja johtokunnan toimintaa paheksuttiin äänin 10–3. Samassa kokouksessa käsiteltiin ja paheksuttiin liiton järjestäjän V.J Kostiaisen matkakertomusta, jossa hän oli loukannut Kajaanin Kisan (Leinonen) ja Iisalmen Vesan (Pitkänen) puheenjohtajia kutsumalla heitä diktaattoreiksi. Samassa kokouksessa Kisalla oli ehdotus omasta piirilehdestä, mutta se torjuttiin selvin äänin 11–5, ja johtokunta totesi päättävänsä siitä missä piiri ilmoittaa asioistaan. Tämän jälkeen piiri päätti hyväksyä esityksen, jonka mukaan piirin seurat levittävät vain Työvään urheilulehteä, ja samalla paheksuen uutta TUL-lehteä, joka piirin mukaan tähtäsi urheiluliikkeen harjoittamiseen ja sen alistamiseen sosiaalidemokraattisen puolueen pelinappulaksi. Kisan edustajat ehdottivat myös Kajaanin piirin kotipaikaksi, jotta urheiluelämä elpyisi ja johtokunta olisi paremmin turvattu suuntariidoilta. Ehdotus kumottiin äänin 11–3. Piirikokous myös teki ponnen, jossa aiottiin uhmata TUL päätöstä olla osallistumatta Spartakiadeihin.⁷¹ Siinä kritisoitiin ”Luzernin internatsionalen” kielteistä päätöstä kilpailuihin osallistumisesta. Piirin mukaan se heikentäisi kansallista työväestön eheyttä.⁷²

⁶⁹Sosialistinen työläisurheiluinternationaali ja Luzernin työläisurheiluinternationaali tarkoittavat samaa järjestöä. Lukemissani tutkimuksissa on käytetty molempia lyhenteitä: LUI ja SUI. Internationaalista käytetään myös kansainvälisesti lyhennettä SASI, joka tulee saksan kielisestä nimestä Sozialistische Arbeitersport Internationale. Syrjäläinen 2008, 32,33.

⁷⁰ Työvään Urheilulehti 29.03.1928.

⁷¹ Spartakiadit olivat Punaisen internationaalin vastine olympialiikkeelle. Syrjäläinen 2008, 33.

⁷² TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirin vuosikokous 12.2.1928. Cb1.(SUA).

Päätös kieltää osallistuminen spartakiadeihin heikensi työväestön eheyttä tuleviksi vuosiksi, mutta jos päätöstä ei olisi tehty, olisi TUL kenties kokenut vielä heikomman kohtalon kommunistilakien kohdalla. Päätös osallistumisen kieltämisestä oli siis lyhyellä tähtämellä huono, mutta viisas pitkällä tähtämellä. Kuten aiemmin mainittu, Kisa toivoi piirin kotipaikan siirtämistä Kajaaniin. On muistettava se, että Kajaanissa kommunisteilla oli erittäin vahva kannatus, ja uudella kotipaikalla pyrittiin vahvistamaan kommunistien hallintaa piirissä.

Kisa mainittiin lehdessä 28.2.1929 yhtenä liiton elinvoimaisimmista seuroista 10 muun seuran joukossa.⁷³ Samana vuonna TUL:n sisäinen kriisi leimahti, ja syksyllä 11 keuhutun seuran joukosta peräti seitsemän erotettiin joko liiton sääntöjen johdonmukaisesta rikkomisesta tai kommunistisen toiminnan takia. Lisäksi 11 seuran joukosta Kajaanin Kisa ja Pietarsaaren voima saivat kuuden kuukauden kilpailukiellon, eli yhteensä yhdeksän elinvoimaisinta seuraa sai rangaistuksen monien muiden seurojen lisäksi.⁷⁴ Lokakuussa, kuukausi ennen Kisan kilpailukielloa, *Työvään Urheilulehti* uutisoi useamman seuran kapinallisista ajatuksista. Kisa muiden seurojen joukossa vaati TUL:n hajottamisen lopettamista ja tuomitsi liiton sosiaalidemokraattista suuntaa.⁷⁵ Yhteensä yli 90 seuraa erotettiin vuonna 1929, mutta seuraavana vuonna TUL:n liittyi yli 120 seuraa, joista osa oli perustettu erotettujen seurojen raunioille.⁷⁶

Kuukausi kilpailukiellon asettamisen jälkeen Kisa päätti kuitenkin järjestää painikilpailut, joihin myös Iisalmen Vesa oli lähettänyt kilpailijoita. Iisalmen Vesan kirjelmässä *Työvään Urheilulehdessä* paheksutaan aiempaa päätöstä lähettää kilpailijoita, ja Vesa vannoo kannattavansa TUL:n yhteistä linjaa, ja kutsuu Kisaa "rikolliseksi".⁷⁷ Vuoden 1949 historiikissa "Kisasta Kuohuun - Hajapiirtoja työläisurheilun kehityksestä Kajaanissa" kirjoittajan mielipide TUL:n sosiaalidemokraattiseen linjaan on selkeä. Forsbergin mukaan: "TUL muka puhdistui ja mm. Kisa erotettiin." Lapuan liikkeen tuloa kuvailtiin seuraavanlaisesti: "Tulossa oli sinimustat tuulet".⁷⁸

⁷³ Lehdessä keuhuttiin lakkorikkureihin yhteyden katkaisseita seuroja. *Työvään Urheilulehti*. 28.02.1929

⁷⁴ TUL liittotoimikunnan pöytäkirjat 1929. (2818/40, 2818/41) (SUA).

⁷⁵ *Työvään Urheilulehti*. 03.10.1929

⁷⁶ Syrjäläinen 2008, 27.

⁷⁷ *Työvään Urheilulehti* 27.12.1929

⁷⁸ Forsberg. 1949, 4.

TUL Pohjois-Savon ja Kainuun Piirin vuosikokouksessa 23.2.1930 tuli ilmi, että kaikki jäsenet ja seurat olivat joutuneet eroamaan liitosta. On erikoista, että TUL:n liittotoimikunnan kokouksien pöytäkirjoissa tai vuosikertomuksessa vuodelta 1930, ei mainita asiaa lainkaan. Vuosikokouksen yhteydessä piiri teki asiasta julkilausuman, jossa se kritisoi TUL:n sisäisiä ristiriitoja ja edellistä johtokuntaa. Piiri ilmeisesti halusi jatkaa toimintaansa piakkoin, sillä kokouksessa kritisoitiin kommunisteja ja seuroja suositeltiin olevan varovaisia heitä kohtaan.⁷⁹ Voi olla, että piiri ei ollut oikeasti tätä mieltä, mutta äärioikeiston sekä TUL:n sosiaalidemokraattien ahdistus pakotti heidät lausumaan omaa aatettaan vastaan, jotta toiminta voisi jatkua. Vuosi tämän jälkeen piiri oli ilmeisesti ”puhdistettu” ja se vaihtoi nimensä TUL Kuopion Piiriksi. Tässä vaiheessa mielipide TUL:a kohtaan oli selkeästi vaihtunut, sillä piirin vuosikokouksessa oli mukana liiton sihteeri, joka teki selostuksen TUL:n toiminnasta.⁸⁰

2.4 Kipinän ja porvariston taival 1920-luvulla

Kajaanissa porvariston urheilu ei keskittynyt pelkästään yhteen seuraan tai yhdistykseen kuten työväellä. Piirissä toimi useita eri lajeihin erikoistuneita seuroja, minkä takia lähinnä yleisurheiluun keskittyneen Kipinän jäsenmäärä pysyi verrattain pienenä 1920-luvun alussa.⁸¹ 1920-luvun edetessä Kipinä alkoi kuitenkin saamaan urheilullista menestystä. Tuleva SVUL:n valtakunnallisen urheilujaoston johtaja Urho Kekkonen saavutti ensimmäisen kultaisen SM-mitalin Kipinälle vuonna 1924.⁸² Kekkonen nousi kansallisen urheilujaoston johtajaksi vuonna 1928 ja pysyi siinä vuoteen 1947 asti. Kekkonen toimi Kipinän puheenjohtajana, sekä sai kunniajäsenyyden E. E. Nordlundin kanssa vuonna 1935.⁸³

Menestyksestä huolimatta Kipinän jäsenmäärä laski vuonna 1923 entisestään, kun Kajaanin rajavartiosto perusti oman urheiluseuran: Kajaanin Ärjyn. Pian tämän jälkeen jäsenmäärä kuitenkin lähti jyrkkään nousuun, ja vuonna 1926 jäseniä oli jo 105. Vuosikymmenen jälkipuoliskolla Kipinä järjesti huomattavasti

⁷⁹ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun Piirin vuosikokouksen pöytäkirja 23.2.1930. Cb1.(SUA).

⁸⁰ TUL Pohjois-Savon ja Kainuun Piirin vuosikokouksen pöytäkirja 23.2.1930. Cb1.(SUA).

⁸¹ Esimerkiksi vuonna 1921 Kajaanin Kipinän jäsenmäärä oli 51, ja Kisan jäseniä oli peräti 130.

⁸² Hieta 1961, 25.

⁸³ Hieta 1961, 32

enemmän huvitoimintaa sekä kilpailuja, jotka lihottivat seuran kassaa.⁸⁴ 1920-luvun alussa Kipinän johtokunta oli hukannut seuran vanhat säännöt, ja seura päätti tehdä uudet säännöt SVUL:n tuottaman pohjan avulla. Tämä vahvisti seuran sidettä kohti valtakunnallista liittoa. Sääntöjen jäljennöksestä ei saa selville sen tarkkaa vuosilukua. Pykälässä kolme jäsenelle on asetettu vaatimus, mistä on helppo päätellä piirin ja liiton poliittiset lähtökohdat, joissa vaaditaan ”puhdasmaineisuutta”:

Seuran jäseneksi pääsee jokainen johtokunnan yksimielisesti hyväksymä puhdasmaineinen henkilö suorittamalla ilmottautumismaksuna Smk. 5- ja sitoutumalla täydellisesti noudattamaan seuran ja Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton sääntöjä ja päätöksiä sekä kunniasanallaan vakuutettuaan olevansa Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton säädösten mukaan amatööriurheilija.⁸⁵

Vuoden 1929 SVUL piirisihteerien neuvottelupöytäkirjoissa käytiin keskustelua muun muassa kurinpitoasioista. Liittoon toivottiin juuri tiukkaa kuria. Äärioikeistolainen ajatusmaailma oli samana vuonna nousussa, ja lähes kaikki kokoukseen osallistuneet toivoivat, että SVUL piirien rajat muutettaisiin samoiksi kuin suojeluskunnilla. Myös tanssi-iltamia paheksuttiin aatteellisten syiden takia. Työväenurheilu nousi kahdessa kohtaa selkeästi esille. Kokous oli huolestunut painin suosion siirtymisestä lähes yksinomaan työläisille, sekä siitä, että Suomen Urheilulehti ei menestynyt yhtä hyvin kuin Työväen urheilulehti. Myös porvarillista urheilulehteä haluttiin käyttää aatteellisen valistuksen käytössä enemmän.⁸⁶

⁸⁴ Huvitoimintaa oli muun muassa naamiastanssit, sekä missikilpailut. Hieta 1961, 27.

⁸⁵ Kajaanin Kipinä ry. Ohje- ja johtosäännöt. Db:1. (KKA).

⁸⁶SVUL piirisihteerien neuvottelupöytäkirja 1929. Cad:1. (KKA).

3. Lapuan liike ja urheiluelämän muutos

Vuonna 1929 käynnistynyt Lapuan liike katkaisi kommunistien nousujohteisen kannatuksen. Liike levisi pikaisesti myös Kajaaniin. Keväällä 1930 Kajaanissa oli aktiivinen oikeistoradikaalien ryhmä, joka pyrki lopettamaan vasemmiston toimintaa. Kannatusta löytyi muun muassa Kajaanin Puutavara Oy:stä sekä Kajaani–Lehdestä. Kajaanissa kolme henkilöä muilutettiin ja kyyditettiin itärajalle.⁸⁷ Pulman mukaan Kajaani toimi alussa lähinnä etappipaikkana muilutuksille, ja lopulta paikallisen Etsivän Keskuspoliisin tietojen pohjalta tehtiin suunnitelma ”maakunnan puhdistamiseksi”. Liike alkoi vainoamaan poliittisesti aktiivisia henkilöitä ja osa kommunisteista erosi kaupunginhallituksesta pakon sanelemana. Kieltäytyjiä odotti muilutusmatka. Kajaanin iskuryhmälle kirjattiin 11 kyyditystä ja kaksi yritystä.⁸⁸ Muiluttajat olivat Kajaanissa erityisen oikealla, sillä jopa maalaisliittolaisia uhattiin muiluttaa. Koska virkavalta ja julkiset henkilöt olivat mukana muilutuksissa, tuomiot liikkeen jäsenille olivat vähäisiä.⁸⁹ Äärioikeisto järjestäytyi muilutuksien jälkeen Kajaanissa Rintamiesyhdistykseksi 14. lokakuuta vuonna 1930. Sen johtokunnassa oli Kajaanin Kipinästä ja SVUL Kainuun Piiristä tuttuja urheilumiehiä kuten G. Enwald sekä Hubert ”Gädda” Haukia.⁹⁰

Kisan toiminta oli ennen Lapuan liikkeen ajamia kommunistilakeja jo laskusuunnassa. Seura oli jo aiemmin saanut kuuden kuukauden kilpailukiellon sosiaalidemokraattiselta TUL:n liittotoimikunnalta, ja Pohjois-Savon ja Kainuun Piiri seuroineen oli erotettu Työväen Urheiluliitosta.⁹¹

Lapuan liikkeen painostuksessa viranomaisten kielteinen suhtautuminen kommunistiseen toimintaan alkoi jo keväällä 1930. Elo-syyskuussa työväentaloja lakkautettiin, ammattiyhdistysliikkeen voimaa rajoitettiin, sekä kommunisteiksi epäiltyjä kansalaisia pidätettiin. Marraskuun 11. päivä hyväksyttiin tasavallan suojeluslaki, jossa hyväksyttiin loput Lapuan liikkeen ajamat lait. Kommunistien toiminta lakkautettiin, sekä moni sosiaalidemokraattinen yhdistys sai kokea loppunsa, jos se ei pystynyt todistamaan, ettei järjestössä ole

⁸⁷ Heikkinen & Lackman 1986, 255,256.

⁸⁸ Pulma & Turpeinen 1994 192, 194.

⁸⁹ Pulma & Turpeinen 1994, 195. Heikkinen & Lackman 1986, 262.

⁹⁰ Pulma & Turpeinen 1994,198.

⁹¹ TUL liittotoimikunnan pöytäkirjat 1929. (2818/40, 2818/41). (SUA).

piilokommunisteja.⁹² Kajaanissa lakkautettiin yhteensä 28 vasemmistolaista järjestöä, jonka joukosta Kisa oli ainoa urheilujärjestö.⁹³

3.1 Työväenurheilun ahdinko

Kajaanin Kisan toiminta lakkautettiin lopulta viranomaispäätöksellä 6.6.1931.⁹⁴ Kisan jäsenet perustivat pian seuran nimeltä Kajaanin Into, mutta sekin koki pian saman kohtalon. Seuran johtohenkilöt olivat jokseenkin samoja kuin Kisassa, joten vuonna 1933 suoritettu lakkautus ei tullut yllätyksenä. TUL:n Kuopion piirin järjestelymatkan selostuksessa vuodelta 1932 Innon kerrotaan olevan syytteessä Kisan toiminnan jatkamisen takia. Koska seuran toiminnasta on vain hyvin vähän tietoa, oletettavasti sen toiminta ei lähtenyt missään vaiheessa kunnolla käyntiin tai se oli hyvin pientä. Samassa selostuksessa ilmenee, että ainoastaan Paltamossa toiminut Kiehimän Into, oli Kainuun ainoa urheiluseura, jota ei lakkautettu, eikä sekään uskaltanut toimia lakkautuksen uhalla. Selostuksessa lisälmeä kutsuttiinkin ”pohjoisimmaksi tukikohdaksi” Kuopion piirissä. On huomattavaa, että Pohjois-Savossa seurojen toiminta jatkui menestyksekkäämmin kuin Kainuussa, varsinkin Kajaanissa. Kuitenkin myös Pohjois-Savon seurat joutuivat luopumaan omista työväentaloista, ja toiminta hiipui. Seurat kuitenkin suurimalta osin pysyivät elossa. Selostajan yleiskäsitys piiristä kuuluu: ”ei ole erittäin lohdullinen”⁹⁵

Vaikka Kipinän taustalla oli vahvoja oikeiston vaikuttajia, vuoden 1931 vuosikokouksen lopussa tuli ilmi vahva mielipide politiikasta: ”Vielä lausuttiin, kokouksessa toivomus, että seuran johtokunta ei sotkisi seuran sisäisiä asioita politiikan poluille, vaan koettaisiin pysyttää ”KIPINÄ” vain puhtaasti urheiluseurana.” Ilmeisesti kaikkia seuran jäseniä Lapuan liike ja sen toiminta ei kiinnostanut ja seuran johtohahmojen haluttiin keskittyvän itse urheiluun.⁹⁶

Kajaanin vanhimman toimivan työväenurheiluseuran perustaminen tuli ajankohtaiseksi vuonna 1932, kun seuran alkuvuosien voimahahmo Väinö Ritokari

⁹² Todistaminen ”puhtaudesta” oli käytännössä mahdotonta. Heikkinen & Lackman 1986, 291.

⁹³ Kajaanissa lakkautettiin suhteessa enemmän järjestöjä kuin esimerkiksi Oulussa. Eli Kainuussa poliittiset toimijat olivat kummallakin poliittisella puolella polarisoituneempia. Heikkinen & Lackman 1986, 288, 289, 290.

⁹⁴ Heikkinen & Lackman 1986, 283.

⁹⁵ TUL Kuopion piiri, selostus järjestelymatkalta piirissä 1932. Dbb2. (SUA).

⁹⁶ Kajaanin Kipinä ry vuosikokouksen pöytäkirja 7.1.1931. Vuosikokouspöytäkirjat. Ca:1. (KKA).

muutti vaimonsa kanssa Kajaaniin. Kuohun historiikista löytyy Ritokarin muistelmä urheiluseuran perustamisesta.⁹⁷ Hän kirjoittaa ihmetelleensä kaupungin nukuksissa olevaa työläistoimintaa ja päätti perustaa urheiluseuran. Kajaanilaisilla oli ilmeisesti epäuskoa viranomaisten sallivuuteen, sillä Ritokaria oli varoitettu viranomaisten nihkeästä suhtautumisesta. Poliisimestari antoi kuitenkin luvan perustaa seuran, kunhan johtokunta koostuisi kymmenestä ”puhdasmaineisesta henkilöstä”. Ensimmäiseen kokoukseen ei saatu tarpeeksi juuri mainittua puhdasmaineista väkeä, ja pylväsilmoitukset revittiin muutamassa tunnissa irti.⁹⁸ Kaupungissa oli siis edelleen yleinen pelko vasemmistolaisista toimintaa kohtaan.

Kuitenkin 23.11.1933 järjestetyssä kokouksessa oli vaadittava määrä puhdasmaineisia toimijoita uuden seuran perustamiseen. Uuden seuran hallituksen jäsenistä peräti neljä kuudesta oli naisia.⁹⁹ Luultavasti tämä johtui siitä, että naiset eivät olleet mukana Kisan tai Innon toiminnassa, ja täten olivat niin sanotusti puhdasmaineisia. Seuran rekisteröinti hyväksyttiin seuraavana keväänä 15.4.1934, ja talven aikana seura järjesti epävirallisia jäsen- ja perheiltamia. Iltamat järjestettiin pienessä 35 neliön kellaritilassa, jossa oli Ritokarin mukaan parhaimmillaan 40-50 henkeä. Iltamilla kerättiin rahaa muun muassa painimattoon ja nyrkkeilyvälineisiin. Ritokari väittää muistelmassaan, että iltamat olisivat olleet politiikasta vapaata. Epäilen tätä väitettä, koska työväenliike oli tuona aikana juuri uudessa nosteessa. Kenties politiikka ei ole enää ollut yhtä radikaalia.¹⁰⁰

Vuoden 1934 toimintakertomuksesta päätellen seuran alku oli kohtuullisen aktiivinen. Kuten arvata saattaa, seuralla ei ollut varaa järjestää hui- tai valistustoimintaa haluttavan määrän verran. Seuralla oli kuitenkin kahdeksan kuukauden aikana kahdeksan yleiskokousta, sekä 13 johtokunnan kokousta. Vuoden lopussa jäseniä oli jo 98. Puolestaan TUL Kuopion Piirin varallisuuden vähäisyydestä 1930-luvun alussa kertoo se, että piirikunnan kokouksessa tehtiin päätös ennen piirijuhlia: ”Nuorten voimisteluesityksestä päätettiin jättää

⁹⁷ Muistelmat löytyvät nykyään myös Kajaanin Kuohun verkkosivuilta.
<http://www.kajaaninkuohu.fi/kuohu/historia/>

⁹⁸ Sama varovaisuus politiikassa Kuohun toiminnassa näkyi vielä 13.9.1934 TUL Kuopion Piiriin lähetyssä kirjeessä, jossa sanotaan, että kokouskutsut revitään tunneissa alas pylväistä. Kajaanin Kuohun kirje TUL Kuopion Piiritoimikunnalle 13.8.1934. Dbb2. (SUA).

⁹⁹ Forsberg 1949, 5.

¹⁰⁰ Forsberg 1949, 5-8.

pois naruhyppely, koska se tuottaisi vaikeuksia seuroille narujen hankkimisessa.”¹⁰¹

3.2 Kipinä ja SVUL

1930–luku oli porvarilliselle urheilulle, ja myös Kipinälle oivallista aikaa. Kipinän jäsenmäärä vuonna 1929 oli 119 henkilöä, kun se vuonna 1931 oli jo 195 henkilöä.¹⁰² On mahdollista, että Kajaanin Kisan politiikasta välinpitämättömät jäsenet siirtyivät Kipinään. ”Loikkaarit” olivat 30-luvulla hyvin yleisiä, varsinkin menestyneiden urheilijoiden joukossa.¹⁰³ Urheilijat siirtyivät toisen liiton edustajaksi osaksi myös siksi, että jotkin teolliset yritykset eivät palkanneet työväenseuroihin kuuluvia.¹⁰⁴ On myös muistettava se, että jäsenmäärät eivät ole luotettavia, ja joidenkin vuosien jäsenmäärää tutkiessa ei ole varmaa onko jäsenten lukumäärä vain aikuisia miehiä, vai koko seura.

1930-luvun alkuvuosina Kipinän ja SVUL Kainuun Piirin pöytäkirjoissa ilmenee tuttu ongelma, nimittäin rahan puute. Vuoden 1933 toimintakertomuksessa kerrotaan, että Kainuulle on vakiintunut nimitys: ”Lapin porstua”, jossa kassalaatikko ammottaa tyhjyyttään.¹⁰⁵ Piiri oli panostanut jalkapalloseura Kajaanin Palloilijoihin, sekä voimisteluun, mutta kumpikaan panostus ei onnistunut toivotulla tavalla. Kamppailulajit, paini ja nyrkkeily olivat voimistelun ohessa vahvoja lajeja työläisten parissa, eikä niitä saatu muissa seuroissa toimimaan.¹⁰⁶

SVUL Kainuun Piirin vuoden 1935 toimintakertomus on huomiota herättävä. Toimintakertomuksen alussa moititaan amatöörisääntöjen unohtamista, kilpailutoiminnan liiallista laajentumista, pintakoristeellisia rituaaleja ja juhlameinoja, sekä tähtiurheilijoiden palvontaa. Nämä huomiot ovat lähes täysin samoja asioita, joita TUL:n seurat olivat kritisoineet varsinkin alkuvuosinaan. Lista epäkohdista jatkuu vielä liiallisen pääoman palvonnan varoittamiseen. Tämä on merkittävä poikkeus porvarillisessa piirissä. Lähes samaan hengenvetoon

¹⁰¹ TUL Kuopion Piirin piirikunnan kokouspöytäkirja. 22.5.1935.Cb1. (SUA).

¹⁰² SVUL Kainuun Piirin toimintakertomukset 1930-1931 Dd:1 (KKA).

¹⁰³ Leistola 2000, 34.

¹⁰⁴ Esimerkiksi juoksija Hannes Kolehmainen joutui vaihtamaan urheiluliittoaan vastentahtoisesti. Hentilä 1981, 277.

¹⁰⁵ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomukset 1933 Dd:1 (KKA).

¹⁰⁶ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomukset 1930-1939 Dd:1 (KKA).

toimintakertomuksessa valitetaan pienien seurojen mahdollisuuksista pärjätä: “parannuksia, m.m. pienseurojen elinmahdollisuuksia syövät suurien valta-seurojen juutalaistyylliset urheilulliset bisnessit näyttävät saavan ansaitun tuomionsa.” Vaikka Suomessa oli ollut antisemitististä ajattelua ennen saksalaista kansallissosialismia, 1930-luvun alkuvuosien antisemitismi oli pääasiassa tuontitavaraa.¹⁰⁷ Jari Hanskin tutkimuksessa *Juutalaisvastaisuus suomalaisissa aikakauslehdissä ja kirjallisuudessa 1918–1944* kerrotaan, että: ”Talousnäkökulmaan liittyviä juutalaisvastaisia kirjoituksia esiintyi siis lähinnä äärioikeistolaisissa ja kansallissosialistisissa lehdissä.”¹⁰⁸ Tämä siis vahvistaa aiempaa johtopäätöstäni, jossa yhdistän kainuulaisen porvarillisen urheilun päättäjiä äärioikeistoon. Myöhemmissä asiakirjoissa juutalaisvastaisuutta ei ilmennyt.¹⁰⁹

1930-luvun loppupuolella SVUL Kainuun Piirin ja Kipinän yhteinen murheenkryyni oli poikaurheilu.¹¹⁰ Tuona aikana porvaristo oli selkeästi keskittynyt miehiin nimen mukaisesti, kun taas TUL parissa puhuttiin yleisesti nuorisotyöstä. Poikaurheilun kehitystä varten SVUL: a oli oma Poikaurheiluliitto, joka pyrki kehittämään nuorten miesten kehitystä. Henkisestä, tai valistuksellisesta kasvatuksesta ei löydy pöytäkirjoissa mainintaa. Kipinän poikaurheilu oli yleinen valituksen aihe, mutta vähäistä toimintaa seliteltiin siten, että nuoret ovat toiminnassa muuten mukana. Kehuja osakseen sai rajavartiolaitoksen urheiluseura Ärjy, joka veti varsinkin nuoria hiihtäjiä toimintaansa.¹¹¹ 1930-luvun vaihteessa tulee ilmi myös vanha mantra, jossa nykynuoriso on pilalla. Kipinän vuosikertomuksessa valitettiin, että: ”nuoret eivät osallistu seuratoiminnan käytännölliseen järjestämiseen.” Lisäksi nuorisoa moitittiin seisoskelusta sätkä huulessa ja kädet taskussa. Vuonna 1937 huoli oli vakavampi, sillä urheilumenestystä tuli vain muutamalta vanhemmalta urheilijalta, ja nuorten kilpailuissa ei ollut uusia osallistujia.¹¹²

¹⁰⁷ Karhu 2014, 34.

¹⁰⁸ Hanski 2006, 143.

¹⁰⁹ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomus vuodelta 1935. Dd:1 (KKA).

¹¹⁰ Lähes jokaisessa Kipinän vuosikertomuksessa välillä 1933-1938 valitettiin nuorison ”verenvähyyttä”. Kajaanin Kipinä ry. Toimintakertomukset/Vuosikertomukset. De:2.(KKA).

¹¹¹ SVUL Kainuun Urheilupiirin johtokunnan pöytäkirja 19.5.1937. Cab:2. (KKA).

¹¹² Kajaanin Kipinän vuosikertomus 1937. De:2 (KKA).

3.3 Maltillisemmän suhtautumisen tuulet

Suomeen luvattiin olympialaiset vuodeksi 1940, ja kumpikin urheiluliitto oli alkanut keräämään niihin varoja jo aikaisessa vaiheessa. TUL:n ja SVUL:n yhteistyötä pyrittiin aiemmin saada toimimaan, ja haaveissa oli jopa yhteisen urheiluliiton perustaminen, mutta kumpikaan liitto ei ollut tähän vielä valmis.¹¹³ Helsinkiin myönnetyt olympialaiset saivat liitot kuitenkin yhteistyöhön. Jo vuonna 1927 aloitettu Helsingin Olympiastadionin suunnittelu toi liittoja hieman lähemmäksi toisiaan. Kymmenen vuotta myöhemmin Cajanderin puna-multahallitus otti myös kantaa urheilun eheyttämiseen, mutta näki ettei liittojen sulattaminen ole ehdotonta. Samana vuonna olympiastadionin avajaisissa, mahtuivat TUL ja porvarillisten liittojen urheilijat pitkästä ajasta samalle kentälle yleisurheilun ja jalkapallon merkeissä.¹¹⁴ Virallisesti TUL ja SVUL sopivat yhteistyösopimuksen vuoden 1939 elokuussa yhteisen olympiaedustuksen vuoksi.¹¹⁵

SVUL Kainuun Piiri oli liittohallituksen yhteistyöhaaveiden kannalla, ja piirin johtokunnan kokouksessa 5.4.1939 kannatettiin yhteistyösopimusta. Saman vuoden marraskuun 25. päivä SVUL johtokunta ja Kuohu mahtuivat yhteiseen kokouspöytäan ja lievennyspolitiikka kahden urheiluaatteen puolesta alkoi.¹¹⁶ Tutkimissani TUL Kuopion Piirin asiakirjoissa ei ole mainintaa yhteistyöstä. Lieventymisen ajankohta oli kansallisessa politiikassa todella tärkeässä ajankohdassa. 30.11.1939 alkanut talvisota toimi kansakuntaa yhdistävänä tekijänä ja se näkyi myös SVUL Kainuun Piirin toimintakertomuksessa vuodelta 1939:

Vuoden 1939 syksyllä hyökkäsi isän vainolainen maahamme, uhaten jälleen kansamme vapautta ja riippumattomuutta. Kansamme nousi yhtenä miehenä puolustamaan isiemme meidän vaalittavaksi jättämää perintöä, vapaata isänmaatamme.¹¹⁷

Yhteistyön tärkeyttä perusteltiin myös toiseen kertaan: "Se yhteistyö, jolla maassamme siltoja alettiin rakentaa rikkirevityn urheiluväenkin keskuuteen,

¹¹³ Leistola 2000, 38.

¹¹⁴ Leistola 2000, 39,40,41.

¹¹⁵ Kiviniemi 1997, 171.

¹¹⁶ SVUL Kainuun Piirin johtokunnan kokouspöytäkirjat. 5.4.1939. Cab:2. (KKA).

¹¹⁷ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomus vuodelta 1939. Dd:1 (KKA).

alkoi rauhan juhlan, olympiakisojen valmisteluilla.” Piiri toivoi lisäksi lähempää yhteistyötä ja pyrki selvästi eheyttämään kansan mielipidettä sotaa varten.¹¹⁸

3.4 Seurojen historiikkien tulkinta poliittisuudesta

Maltillinen suhtautuminen kilpailevaan aatteeseen näkyy myös seurojen omissa historiallisissa tulkinnoissa. Tutkin seurojen virallisten asiakirjojen lisäksi viittä eri historiikkia sekä kahta Kipinän kronikkaa. Niistä kaikki muut paitsi Pentti Hiedan kirjoittama ”Tuli syttyy. Kajaanin Kipinän historiaa vuosilta 1911-1961”, on kirjoitettu ennen vuotta 1952. Ainoastaan Kajaanin Kuohun historiikissa seuran ja piirin politiikka on suoraan ilmaistuna. Hieta kyllä pohjustaa historiikissaan Suomen sekä Kajaanin yleistä poliittista tilannetta ja kohokohtia, mutta seuran poliittista mielipidettä ei suoraan ilmaista.

Ainoat poliittisesti värityneet lauseet tulevat ilmi puhuttaessa ”vapaussodasta”.¹¹⁹ Myös Arvo Ikonen vuoden 1951 historiikissa ainoa poliittinen viittaus on juuri ”vapaussotaan”, jossa yksikään Kipinän jäsen ei ollut punaisten puolella, eikä sodassa kirjoittajan mukaan kaatunut yhtään seuran jäsentä.¹²⁰ On ajalleen erikoista, että porvarillisessa H. Haukian eli ”Gäddan” vuonna 1930 kirjoittamassa historiikissa ei ole mitään mainintoja sisällissodasta, tai ajankohtaisena olleesta Lapuan liikkeestä ja sen vaikutuksista. Vuonna 1949 kirjoitetussa, SVUL Kainuun Piiriin vuosina 1927-1934 kuuluneen Kajaanin Paloilijoiden (KaPa) 25-vuotis historiikissa sisällissotaa kutsutaan ajalleen epätyypillisen neutraalisti ”vuoden 1918” sodaksi. Tämä on merkittävää, sillä KaPan taustat ovat vahvasti porvarilliset, ja sisällissodan vakiintunut nimi oli varsinkin porvariston piirissä ”vapaussota”.¹²¹

¹¹⁸ SVUL Kainuun Piirin toimintakertomus vuodelta 1939. Dd:1 (KKA).

¹¹⁹ Hieta kertoo muun muassa kainuulaisesta osaamisesta suksien teossa, 10-tuntisen työaikalain päätöksestä, sekä junaradan rakentamisesta. Hieta 1961, 12–15.

¹²⁰ Ikonen, 1951, 2.

¹²¹ Tiainen 1949, 4.

Loppulause

Tarkasteltavana ajanjaksona tutkimani urheiluseurat kokivat monta muutosta. Vapaapalokunnan yhteyteen perustettu Kajaanin Kipinä toimi Kainuun porvarillisen urheilun johtoseurana, ja työväenyhdistyksen yhteyteen perustettu Kisa nousi 1920-luvulla vasemmistolaisen politiikan nousukauden kyljessä aktiiviseksi seuraksi sekä Kainuussa että kansallisesti. 1910-luvun alkupuolella seurat toimivat samassa urheilupiirissä, ja seurojen yhteistyö oli mahdollista poliittisista erimielisyyksistä huolimatta. Sisällissotaa kohden kansallinen tilanne oli se, että työväenseurat pyrkivät omaan urheiluliittoon, ja poliittiset erimielisyydet olivat hyvin avoimia. Kajaanissa porvarillisten seurojen ja työväenurheiluseuran, Kajaanin Kisan välit olivat valtakunnalliseen tilanteeseen verrattuna rauhalliset. Sisällissota jakoi kansan kahtia, ja myös urheiluseurat ja piirit olivat taisteluissa mukana. Kuten muuallakin maassa, Kajaanissa porvarilliset urheilijat olivat valkoisten puolella ja työväenurheilijat punaisissa joukoissa.

Sisällissota oli nopeasti ohi Kajaanissa, ja koska sota oli paikallisesti suhteellisen seesteinen, mahdollisti se työväenurheilun nopean uudelleen aktivoitumisen. Taustalla myös vaikutti se, että Kainuun Urheilupiiri ei kuulunut sisällissodan aikaan valtakunnan urheiluliittoon (SVUL). Kainuun Piirissä jopa keuhuttiin ennen sotaa hyvin toiminutta yhteistyötä seurojen välillä. Vaikka Kajaanissa porvarilliset seurukset olivat maltillisia työväenseuroja kohtaan, sota käynnisti kymmeniä vuosia kestäneen eriytymisen työväenurheilun ja porvarillisen urheilun välille koko maassa. Yhteistä seuroissa ja piireissä tutkittavana ajankohtana oli se, että vastustavaa aatetta kritisoitiin asiakirjoissa hyvin harvoin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Jokaisen seuran ja kummankin piirin toiminnassa yhteistä oli myös se, että valistus- ja neuvontatoimintaan oltiin tyytymättömiä. Lähes aina syynä oli joko se, että rahasta oli puutetta tai maantieteellinen sijainti oli haittana. 1900-luvun alkupuolella liikkuminen oli hankalaa joko Kainuuta kohti, tai sieltä pois. Pitkistä etäisyyksistä huolimatta tutkittavien seurojen urheilumenestys oli kohtuullisen hyvää, vaikka kummankin aatteen piirissä myös olosuhteet olivat heikot. Porvarillinen urheilu menestyi yleisurheilussa ja hiihdossa, kun taas työväenurheilijat menestyivät painissa ja nyrkkeilyssä.

1920-luvulla työväenurheilu eli nousukauttaan kansallisesti sekä Kajaanissa. Sen suosio noudatti kaupungin vasemmistoon kallistunutta poliittista kehitystä. 1920-luvun jälkipuolen TUL:n sisäiset ristiriidat näkyivät Kajaanissa ja koko TUL Pohjois-Savon ja Kainuun piirissä siten että johtohenkilöt eivät hyväksyneet spartakiadeihin osallistumisen kieltoa, ja sosiaalidemokraattista linjaa. Porvarillisessa urheilussa 1920-luvun alku oli poliittisesti Kajaanissa selkeästi hiljaisempaa, mutta vuosikymmenen lopussa yleinen politiikan radikalisoituminen näkyi myös porvaristossa Lapuan liikkeen muodossa. Vaikka oikeistolainen suojeluskuntajärjestö oli merkittävä vaikuttaja kenttäolosuhteiden parantamisessa koko Kainuussa, ei suojeluskuntaurheilu näyttäytynyt missään vaiheessa merkittävänä vaikuttajana. Kuitenkin heidän avullaan rakennettiin Kainuun ensimmäiset kunnolliset urheilukentät. Kajaanissa kaksi toistaan vastustavaa aatetta näkyivät voimakkaina: kommunistit ja äärioikeisto olivat molemmat erittäin aktiivisia.

Lapunliikkeen nousu johti kansallisesti työväenliikkeen ahdinkoon ja työväenurheilun hetkelliseen lamaannukseen. Vaikka sosiaalidemokraattinen johto TUL:ssa oli aiheuttanut vahvoja ristiriitoja, se mahdollisti liiton ja sosiaalidemokraattista linjaa ajavien seurojen jatkuvuuden. Kommunistiset seurat kokivat kansallisesti, ja varsinkin Pohjois-Savon ja Kainuun piirissä usein lakautuksen ja toiminnan sammumisen. Kainuulaisten seurojen kohtalo oli itse asiassa vielä savolaisia verrokkejaan huonompi. Kisa oli TUL:n silmissä hankala tapaus, eikä sen valitsema poliittinen suuntaus sopinut urheiluliitolle. Porvarillisella puolella osa Kipinän ja SVUL Kainuun piirin johtajista oli avoimesti mukana äärioikeiston toiminnassa, ja rajoittamassa työväestön toimintaa. Kokonaiskuvassa Kipinän toiminta oli kuitenkin maltillista, eikä se pyrkinyt avoimeen poliittiseen toimintaan. Muutaman vuoden hiljaiselon jälkeen kajaanilainen työväenurheilu nousi haastamaan porvarillisen urheilun monopoliasemaa urheiluelämässä. Urheilun ympärillä oleva kärjistynyt politiikka oli alkanut pääsääntöisesti lieventymään, eikä 1930-luvulla ollut yhtä dramaattisia tapahtumia kuin edellisinä vuosikymmeninä. Kajaanin Kuohu oli siis oppinut Kisan ja Innon virheistä sekä kommunismin vahvin kannatus Kainuussa oli laskussa. Kansalliset urheiluliitot pyrkivät useampaan kertaan

kohti yhteistyötä ja tulevat vuoden 1940 olympialaiskisasat Helsingissä johtivat lieventymispolitiikkaan.

Poliittinen sosialisatio, eli ryhmän jäsenten sitouttaminen poliittiseen toimintaan Kajaanissa näkyi vahvemmin työväenseuroissa, jotka olivat tiiviissä yhteistyössä työväenyhdistyksen kanssa. Poliittista sosialisatiota on kuitenkin vaikea tutkia vain asiakirjojen avulla, sillä sitouttaminen ja opettaminen oman sidosryhmän poliittiseen toimintaan tapahtui yleensä informaaleissa tilanteissa. Porvarillinen SVUL Kainuun Piiri ja Kipinä eivät ajaneet samankaltaista yhtenäistä poliittista linjaa kuin työväenurheilu, joten kannanotot ja sosialisatio eivät olleet yhtä yleisiä.

Kainuulaista urheilua ja liikuntaa on harrastettu seuroissa jo yli 110 vuotta, joten Kainuun urheiluhistoriasta löytyy vielä todella paljon eri tutkimuskohteita ja eri näkökulmia mitä tutkimukseeni ei valitettavasti mahdu. Esimerkiksi naisurheilu, palloiluseurat, ja Kainuussa tärkeässä roolissa ollut hiihtourheilu ovat hedelmällisiä tutkimuskohteita. Olisi myös mielenkiintoista verrata tutkimuskohdettani kaupunkiin, jossa politiikka oli vahvasti oikeistolainen.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Painamattomat lähteet

KAJAANIN KAUPUNGINARKISTO, Kajaani (KKA)

Kajaanin Kipinä ry

Vuosikertomukset 1911–1940

Vuosikokous pöytäkirjat 1911–1940

Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1920–1926

Jäsenluettelo ja matrikkeli 1911–1924

Toimintakertomukset/Vuosikertomukset 1931–1940

Kronikat 1931, 1936

Yleisurheilujaoston pöytäkirjat 1934

Ohje- ja johtosäännöt 1911

SVUL Kainuun Piiri

Johtokunnan kokouspöytäkirjat 1911–1918

Johtokunnan kokouspöytäkirjat 1925–29, 1931, 1935–40

Jaostojen pöytäkirjat

Määräaikaiset toimikunnat 1912–1940

Poikaurheilujaosto 1937

SUOMEN URHEILUARKISTO (SUA)

Kajaanin Kuohu

Vuosikertomus 1934

Kirjeitä

Lehtileikkeitä 1947, 1949

TUL:n Pohjois-Savon ja Kainuun Piiri (myöhemmin TUL:n Kuopion Piiri)

Piirikokouspöytäkirjat 1932–1937

Painetut 1921–22 piiritoimikunnan pöytäkirjat 1934–1936

Lähteneet kirjeet 1934

Saapuneet kirjeet 1934

Toimintakertomukset 1936

Muut asiakirjat (yhdistysrekisteriasiakirjat säännöt sopimukset juhlat jaostot painotuotteet) 1916

Suomen työväen urheiluliitto TUL

Liiton toimintakertomukset 1919–1940 (sähköisessä muodossa <https://yksa.disec.fi/Yksa4/id/153977727464700>) (luettu 4.3.2019)

Liittotoimikunnan pöytäkirjat 1919–1940 (sähköisessä muodossa <https://yksa.disec.fi/Yksa4/id/152776209256300>) (luettu 23.3.2019)

Suomen valtakunnan urheiluliitto SVUL

Toimintakertomukset 1907–1940 (sähköisessä muodossa <https://yksa.disec.fi/Yksa4/id/152775650323200>) (luettu 25.3.2019)

Hallinnon pöytäkirjat 1906–1940 (sähköisessä muodossa <https://yksa.disec.fi/Yksa4/id/152775711412900>) (luettu 20.3.2019)

II Painetut lähteet

Suomen virallinen tilasto (SVT)

XXIX Vaalitulokset

Eduskuntavaalit vuosina 1919–1939

Vuosina 1914-22 sotaoloissa surmansa saaneiden nimitiedosto

SUOMEN SOTASURMAT 1914–1922. (sähköinen haku <http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmahaku/input>) (luettu 18.4.2019)

III Lähdekirjallisuus

Forsberg, Veikko 1949: *Kisasta Kuohuun – Hajapiirtoja työläisurheilutoiminnan kehityksestä Kajaanissa*. Kajaani.

Haukia, Hubert 1930: *Historiikki*. Kajaanin Kipinän historiikki. Kajaani

Hieta, Pentti 1961: *Tuli syttyy. Kajaanin Kipinän Historiaa vuosilta 1911-1961.*
Kajaanin Kipinä ry. Kajaani.

Ikonen, Arvo 1951: *Historiikki.* Kajaanin Kipinän Historiikki. Kajaani

Tiainen, Väinö. 1949: *Kajaanin Palloilijat ry 25-vuotias.* Kajaanin Kirjapaino Oy.
Kajaani.

IV Sanomalehdet:

Työväen Urheilulehti. 1920, 1928, 1929

V Tutkimuskirjallisuus:

Hanski, Jari 2006: *Juutalaisvastaisuus suomalaisissa aikakauslehdissä ja kirjallisuudessa 1918—1944.* Kirja Kerrallaan. Helsinki.

Heikkinen, Reijo & Lackman, Matti 1986: *Korpikansan kintereillä. Kainuun Työväenliikkeen historia.* Kainuun Työväenliikkeen historiatoimikunta.
Kajaani.

Heinilä, Kalevi 2010: *Liikunta- ja urheilukulttuurimme. Eilen–Tänään–Huomenna.* Kirja Kerrallaan. Helsinki.

Hentilä, Seppo 1982: *Suomen työläisurheilun historia: 1, Työväen urheiluliitto 1919-1944.* Karisto. Hämeenlinna.

Itkonen, Hannu 2001: *"Mihin TUL pyrkii" – ohjelmalliset asiakirjat liikettä ohjaamassa.* Urheilun etiikka ja arki. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja, s. 109–124. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Itkonen, Hannu & Salmikangas, Anna Katariina 2006: *Liikunnan paikalliskulttuurit muutoksessa: vertailussa Kajaanin Nakertaja – Hetteenmäki ja Valtimon Sivakkavaara.* Alussa oli vesi. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2006, s. 125-144. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Karhu, Sirpa 2014: *Ajan suunnan juutalaiskuva 1932-1944.* Suomen historian pro gradu-tutkielma. Historian ja etnologian laitos. Jyväskylän yliopisto.
Jyväskylä.

- Keskinen, Lauri 2011: *Seura tekee kaltaisekseen: poliittinen sosialisatio varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa vuosisadan vaihteesta 1920-luvun alkuun*. Kulttuurihistorian väitöskirja. Turun Yliopisto. Turku.
- Kiviniemi, Lauri 1997: *Kainuun liikunnan ja urheilun historia I*. Kainuun Liikunta ry. Kajaani.
- Leistola, Jukka-Pekka 2000: *"Pelintekijät": Suomen Palloliiton ja Työväenurheiluliiton suhteet vuosina 1919-1955*. Pro gradu-tutkielma: Suomen historia, Joensuu. Humanistinen tiedekunta.
- Poikus, Petri 2001: *Atleetin ruumis, luokkataistelijan sielu?* Urheilun etiikka ja arki. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja, s. 93–108. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Pulma, Panu & Oiva Turpeinen 1994: *Pikkukaupungin unelmia. Kajaani 1906-1976*. Kajaanin Kaupunki. Kajaani.
- Syrjäläinen, Antti 2008: *Miksi siksi loikkariksi?: huippu-urheilijoiden loikkaukset TUL:sta SVUL:oon 1919-1939*. Suomen historian väitöskirja. Joensuun Yliopisto. Joensuu.
- Vasara, Erkki 1997: *Valkoisen Suomen urheilevat soturit : suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918-1939*. Poliittisen historian väitöskirja. Helsingin yliopisto. Suomen historiallinen seura. Helsinki.